

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-202/24

MA

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Supreme Court (Iirimaa kõrgeim kohus))

Euroopa Kohtu (suurkoda) 29. juuli 2024. aasta otsus

Eelotsusetaotlus – Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping – Isiku loovutamine Ühendkuningriigile kriminaalmenetluse raames kohtu alla andmiseks – Vahistamismäärust täitva õigusasutuse pädevus – Põhiõiguse rikkumise oht – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 49 lõige 1 ja artikli 52 lõige 3 – Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte – Tingimisi vabastamise korra muutmine, mis on selle isiku suhtes ebasoodne

1. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Kaubandus- ja koostööleping Ühendkuningriigiga – Süüdimõistetute või kahtlustatavate üleandmine vahistamismääruse teinud õigusasutustele – Kohustus austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid – Vahistamismääruse täitmisest keeldumine põhiõiguse rikkumise ohu korral – Tingimused – Põhiõiguste harta kohaldamatus Ühendkuningriigi suhtes – Mõju puudumine (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikli 51 lõige 1; ELi ja Euratomi ning Ühendkuningriigi kaubandus- ja koostööleping, artikli 524 lõige 2 ja artiklid 600–604)*

(vt punktid 46, 49 ja 51)

2. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Kaubandus- ja koostööleping Ühendkuningriigiga – Süüdimõistetute või kahtlustatavate üleandmine vahistamismääruse teinud õigusasutustele – Kohustus austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid – Vahistamismääruse täitmisest keeldumine põhiõiguste harta artikli 49 lõike 1 rikkumise ohu korral – Tingimused – Ette nähtud karistuse ulatuse tagasiulatuvalt muutmine – Algul ette nähtud karistusest raskema karistuse tegelik oht – Sellise ohu olemasolu tõendavad objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikli 49 lõige 1; ELi ja Euratomi ning Ühendkuningriigi kaubandus- ja koostööleping, artikli 3 lõige 1, artikli 524 lõiked 1 ja 2, artikli 602 lõige 2, artikli 603 lõige 2, artikli 604 punkt c ja artikli 613 lõige 2; nõukogu raamotsus 2002/584)*

(vt punktid 70–82, 84–91, 97 ja 98 ning resolutsioon)

3. *Põhiõigused – Põhiõiguste harta – Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte – Tunnustamine nii põhiõiguste harta kui ka Euroopa inimõiguste konventsiooniga –*

Sama tähendus ja ulatus – Hartaga tagatud kaitsetase, mis ei eira konventsiooniga tagatud kaitsetaset
(Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikli 49 lõige 1)

(vt punkt 92)

Kokkuvõte

Supreme Courti (Iirimaa kõrgeim kohus) esitatud eelotsusetaotlust menetlenud Euroopa Kohus (suurkoda) täpsustas vahistamismäärust täitva õigusasutuse kohustusi, kui isik, kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigiga sõlmitud kaubandus- ja koostöölepingu alusel (edaspidi „kaubandus- ja koostööleping“)¹, tugineb põhiõiguse rikkumise ohule Ühendkuningriigile üleandmise korral.

Magistrates' Courts of Northern Irelandi (Põhja-Iirimaa magistraadikohus, Ühendkuningriik) District Judge (ringkonnakohtunik) tegi MA suhtes neli vahistamismäärust seoses terrorismiga seotud süütegudega, mis väidetavalt pandi toime 2020. aasta juulikuus ja millest mõne eest võib mõista eluaegse vangistuse.

High Court (kõrge kohus, Iirimaa) andis 2022. aasta sügisel korralduse MA loovutamiseks Ühendkuningriigile. MA kaebas selle kohtuotsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Ta väitis, et tema Ühendkuningriigile loovutamine oleks vastuolus süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttega, mida on tunnustatud eelkõige EIÕK² artiklis 7.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustas, et kui MA loovutatakse Ühendkuningriigile ja kui ta mõistetakse süüdi, siis reguleeriksid tema võimalikku tingimisi vabastamist Ühendkuningriigi õigusnormid, mis on vastu võetud pärast kõnealuste süütegude väidetavat toimepanemist. Selliste tegude eest nagu need, mille toimepanemises MAD kahtlustatakse, süüdi mõistetud isiku tingimisi vabastamise peab nüüd kiitma heaks eriasutus ja vabastamine võib toimuda alles pärast seda, kui isik on kandnud ära kaks kolmandikku oma karistusest. See ei olnud nii vana süsteemi kohaselt, mis nägi ette automaatse tingimisi vabastamise pärast seda, kui süüdimõistetut oli ära kandnud poole oma karistusest.

Selles kontekstis, võttes eelkõige arvesse Ühendkuningriigi kohtusüsteemi pakutavaid tagatisi seoses EIÕK kohaldamisega ja seda, et ei ole tõendatud mingit süsteemset puudust, mis viitaks EIÕKga tagatud õiguste tõenäolisele ilmselgele rikkumisele MA loovutamise korral, ning arvestades MA võimalust esitada Euroopa Inimõiguste Kohtule kaebus, lükkas eelotsusetaotluse esitanud kohus tagasi MA argumendi EIÕK artikli 7 rikkumise ohu kohta.

Sellel kohtul oli siiski tekkinud küsimus, kas sarnasele järeldusele võiks jõuda ka siis, kui esineb oht rikkuda harta³ artikli 49 lõiget 1, milles on muu hulgas sätestatud, et ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu. Lisaks oli tal küsimus, kas vahistamismäärust täitev riik on pädev otsustama argumendi üle, mille kohaselt on karistusi reguleerivad sätted, mida tõenäoliselt kohaldatakse vahistamismääruse teinud riigis, harta artikli 49 lõikega 1 vastuolus, kui

¹ Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping (ELT 2021, L 149, lk 10).

² 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

³ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“).

vahistamismääruse teinud riik ei ole kohustatud hartat järgima ja Euroopa Kohus on kehtestanud ranged nõuded seoses vahistamismääruse teinud liikmesriigis põhiõiguste rikkumise ohu arvestamisega.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, olles välistanud raamotsuse 2002/584⁴ kohaldatavuse põhikohtuasjas kõne all olevate vahistamismääruste täitmise suhtes, et kaubandus- ja koostöölepingu kriminaalasjades koostööd käsitleva kolmanda osa VII jaotise ülesehitusest ja eelkõige sama lepingu artiklite 600–604⁵ funktsioonist tuleneb, et liikmesriik võib keelduda Ühendkuningriigi tehtud vahistamismääruse täitmisest üksnes kaubandus- ja koostöölepingust tulenevatel põhjustel.

Nagu tuleb meelde kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõige 2, on liikmesriikidel selles kontekstis kohustus järgida hartat, kuna otsus loovutamise kohta kujutab endast liidu õiguse kohaldamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Liikmesriikide vahistamismäärust täitvad õigusasutused on seega kohustatud tagama, et isiku puhul, kelle suhtes on kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismäärus, järgitaks muu hulgas harta artikli 49 lõikes 1 tunnustatud põhiõigusi, ilma et selles osas oleks tähtis asjaolu, et harta ei ole Ühendkuningriigi suhtes kohaldatav.

Teisena rõhutas Euroopa Kohus, et raamotsust 2002/584⁶ käsitlevast kohtupraktikast tulenevat kaheetapilise kontrolli nõuet ei saa üle kanda kaubandus- ja koostöölepingule. Raamotsusega kehtestatud lihtsustatud ja tõhus üleandmissüsteem põhineb vastastikuse usalduse põhimõttel, mis iseloomustab konkreetselt liikmesriikidevahelisi suhteid ja millest tuleneb eeldus, et vahistamismääruse teinud liikmesriik austab põhiõigusi. Mõistagi ei ole välistatud, et rahvusvaheline leping võib tekitada suure usalduse liikmesriikide ja teatavate kolmandate riikide vahel, näiteks teatavad Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigid. Seda kaalutlust ei saa siiski laiendada kõigile kolmandatele riikidele ja eelkõige Ühendkuningriigile.

Kõigepealt ei loo kaubandus- ja koostööleping liidu ja Ühendkuningriigi vahel nii privilegeeritud suhteid, mis võiksid õigustada sellist suurt usaldust. Eelkõige ei kuulu Ühendkuningriik Euroopa sisepiirideta alasse, mille ülesehitamist võimaldab muu hulgas vastastikuse usalduse põhimõte. Järgmiseks, kuigi kaubandus- ja koostöölepingust nähtub, et Ühendkuningriigi ja liikmesriikide koostöö põhineb pikaajalisel austusel põhiõiguste ja -vabaduste kaitse vastu⁷, ei ole seda koostööd esitatud nii, nagu see põhineks asjaomaste riikide vahel sellise vastastikuse usalduse säilitamisel, mis eksisteeris enne Ühendkuningriigi liidust lahkumist 31. jaanuaril 2020. Lõpuks on kaubandus- ja koostöölepingu loovutamismehhanismi käsitlevate sätete ja raamotsuse 2002/584 vastavate sätete vahel olulised erinevused.

⁴ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34).

⁵ Need artiklid käsitlevad eelkõige kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismääruse täitmisest keeldumise aluseid ning tagatise, mille vahistamismääruse teinud riik peab teatavatel juhtudel andma.

⁶ Mis puudutab Euroopa vahistamismääruse täitmist, siis peab vahistamismäärust täitev õigusasutus esimeses etapis kindlaks tegema, kas esineb asjaolusid, mis tõendavad tegelikku ohtu, et vahistamismääruse teinud liikmesriigis rikutakse asjaomast põhiõigust kas süsteemsete või üldiste puuduste tõttu või puuduste tõttu, mis puudutavad konkreetselt objektiivselt tuvastatavat isikute rühma. Teises etapis peab ta konkreetselt ja täpselt kontrollima, mil määral võivad esimeses etapis tuvastatud puudused mõjutada isikut, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, ning kas selle isiku isiklikku olukorda arvestades on piisavalt alust arvata, et teda ähvardab tegelik oht, et tema üleandmise korral vahistamismääruse teinud liikmesriigile rikutakse asjaomast põhiõigust.

⁷ Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõige 1.

Kolmandana täpsustas Euroopa Kohus neil asjaoludel kontrolli, mida vahistamismäärust täitev õigusasutus peab tegema, kui asjaomane isik tugineb selles kohtus ohule, et Ühendkuningriigile üleandmise korral rikutakse harta artikli 49 lõiget 1. Ta rõhutas, et põhiõiguste austamise kohustus paneb vahistamismäärust täitvale õigusasutusele kohustuse teha sobiva analüüsi tulemusel konkreetselt kindlaks, kas on alust arvata, et kõnealuse isiku puhul esineb niisuguse rikkumise tegelik oht. Selleks peab vahistamismäärust täitev õigusasutus analüüsima kõiki asjakohaseid tegureid, et hinnata tagaotsitava prognoositavat olukorda tema Ühendkuningriigile loovutamise korral, mis eeldab erinevalt eespool mainitud kaheetapilisest analüüsist, et samal ajal tuleb arvesse võtta selles riigis üldiselt kehtivaid reegleid ja praktikat ning ka selle isiku konkreetse olukorra eripärasid. Vahistamismäärust täitev õigusasutus võib kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismääruse täitmisest keelduda üksnes juhul, kui tal on tagaotsitava isiku konkreetset olukorda arvestades objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed, mis annavad alust arvata, et esineb tegelik harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht.

Lisaks peab vahistamismäärust täitev õigusasutus enne seda, kui ta saab keelduda vahistamismääruse täitmisest, küsima vastavalt heas usus vastastikuse abistamise kohustusele, mis on sätestatud kaubandus- ja koostöölepingu artikli 3 lõikes 1, vahistamismääruse teinud õigusasutuselt eelnevalt teavet vahistamismääruse teinud riigi õigusnormide ja viisi kohta, kuidas neid norme võidakse kohaldada tagaotsitava konkreetse olukorra suhtes, ning teatavatel juhtudel ka täiendavaid tagatisi, et välistada harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht.

Mis puudutab lõpuks viimati nimetatud sätte ulatust, siis täpsustas Euroopa Kohus, et karistuse täideviimist puudutav meede on selle sättega vastuolus üksnes siis, kui sellega muudetakse tagasiulatuvalt asjaomase süüteo toimepanemise ajal ette nähtud karistuse ulatust ennast, mis toob seega kaasa raskema karistuse mõistmise. Nii ei ole see juhul, kui see meede üksnes pikendab ajavahemikku, millest alates on tingimisi vabastamine võimalik. Ent see võib teisiti olla eelkõige siis, kui nimetatud meede kaotab sisuliselt tingimisi vabastamise võimaluse või kui see kuulub selliste meetmete kogumisse, mis karmistavad algul ette nähtud karistuse olemust.